

گه لآهه پيشنيار كراوى

ريكخراوهه مافى ژنى كورد - مافى مروّڤ

له پيناو پلاتفورميكي هاوبهش

– نیمه پیمان وایه نیمرو ژناتی کورد، چ له ناوهوه و چ له دهرهوهی ولات، دهوریکی به‌رچاو و به‌رجه‌سته‌مان له یواره جوراوجوره‌کانی سیاسی و مه‌ده‌نیدا هه‌یه و به‌شیکی گرینگی جوولانه‌وهی نه‌ته‌وهی کوردیش پیکدینین. دیاره نیمه هه‌موومان یه‌کده‌ست و یه‌کبیر نین، به‌لام سه‌ره‌رای هه‌موو جیواوزییه‌کان، هه‌ندیک خالی هاوبه‌ش پیکه‌وه گریمان ده‌دات. نیمه وهک ژن، له هه‌موو شوینیکدا ده‌بێ به‌ریه‌ره‌کانی له‌گه‌ل نه‌و سه‌تمه جنسی و بن‌ده‌ستییه بکه‌ین که به‌ره‌می ساختاریکی پیواسالارانه‌یه. هاوکات نیمه وهک ژنی کورد، به‌شیکین له جوولانه‌وه‌یه‌کی نه‌ته‌وهی که خوی له ژیر سه‌تمه‌دایه. وهک دانیشتوو و نه‌ندامیکی نه‌م کۆمه‌لگایه، هه‌موومان نه‌نجامه‌کانی نایه‌کسانی و سه‌تمی کۆمه‌لایه‌تی له هه‌موو یواره‌کاندا به زه‌قی ده‌بینین. هاوکات نابێ تایبه‌تمه‌ندی کۆماری نیسلامی و هه‌لسوکه‌وت و دژایه‌تی نه‌وان به‌رانبه‌ر به ژنان فه‌رامۆش بکه‌ین. هه‌ر بۆیه خه‌باتی نیمه به ناچار ده‌بێ چوار ناراسته‌ی جیوازی هه‌بێ: خه‌بات بۆ دادپه‌روه‌ری کۆمه‌لایه‌تی، خه‌بات دژی سیستیمی پیواسالارانه، خه‌بات دژی بنده‌ستی نه‌ته‌وهی و خه‌بات دژی کولتوری کۆنپه‌ره‌ستانه‌ی کۆماری نیسلامی.

- ساختاری پیواسالارانه‌ی کۆمه‌لگای کورده‌واری، سه‌تمی نه‌ته‌وهی و هه‌روه‌ها سی سال ده‌سه‌تله‌تاداری نیسلامی بۆته هوی ته‌شه‌نه‌کردن و جیگیربوونی فه‌ره‌نگیکی فره دژیه‌ژن که نه‌ک هه‌ر له لایه‌ن حکومه‌ته‌وه ره‌چاو ده‌کری، به‌لکو به‌داخه‌وه سه‌رتاپای کۆمه‌لگا و هۆشی کۆمه‌لایه‌تی نیمه‌ی نالوده کردوه. نه‌م سه‌تمه هه‌رده‌م له ناستی جیوازدا به‌ره‌م دیته‌وه.

نه‌و نایه‌کسانی و سه‌تمه له لایه‌که‌وه ریشه‌ی له زمان، دنیا‌بینی، جۆری رامان و روانینی نیمه به جنس، کۆمه‌لگا، مرو‌ف و دهور به‌ر هه‌یه و له ره‌فتار، نیگا، نه‌ده‌بیات، گۆرانی، یاسا، جل و به‌رگ، نوکته و هتد خوی دهرده‌خات و ده‌خزیته ناو روانین و هه‌لسوکه‌وتی روژانه‌ی نیمه.

له لایه‌کی دیکه‌شه‌وه، ریشه‌ی له بنیات و دامه‌زراره‌کانی وهک خیزان، حیزب، ده‌وله‌ت، قوتابخانه و زانست هه‌یه که پیناسه‌یه‌کی تایبه‌ت به ژن ده‌به‌خشن و ده‌یخه‌نه‌خانه‌یه‌کی نزمتر له پیاوه‌وه. له ناستی یاساییدا، نیمه له پله‌ی یه‌که‌مدا روانیمان به ماف، داب و نه‌ریت، یاسا ده‌وله‌تییه‌کان و هه‌روه‌ها نۆرمه کۆمه‌لایه‌تییه‌کان به شیوه‌یه‌که که شه‌رعییه‌ت به نایه‌کسانی ژن و پیاو ده‌دات.

له ناستیکی زینیشدا، وینه‌ی خۆمان له خۆمان و له رو‌لی ژنان، بروای نیمه به توانایی و تایبه‌تمه‌ندییه‌کانمان و هتد، هۆکاریکی دیکه‌ی به‌ره‌مه‌هاتنه‌وه‌ی نه‌و نایه‌کسانی و بنده‌ستییه‌یه.

هه‌ر بۆیه به‌ریه‌ره‌کانی نیمه ده‌بێ له کرده‌وه‌دا هه‌موو نه‌م ناستانه بگریته‌وه. به واته‌یه‌کی‌تر، ته‌گه‌ره‌ی سه‌ره‌کی له‌به‌رده‌م به‌دیها‌تتی خه‌ون و نامانه‌کانی نیمه، زالیوونی نه‌م فه‌ره‌نگه‌یه که هه‌موو جه‌سته‌ی کۆمه‌لگای کوردی ته‌نیوه‌ته‌وه. گرتی سه‌ره‌کی نیمه له‌گه‌ل نه‌و بیری و بۆچوون و روانگه و شیوه‌ی بیری کردنه‌وه‌یه که نه ته‌نیا پیاوان، به‌لکو ته‌نانه‌ت له ناو به‌شیکی نیمه‌ی ژنانیشدا ژاله. نه‌و بیری و تیروانینه که ژن به بوونه‌وه‌ریکی ته‌واو نازانی؛ نه‌و بیره ژاله، که نه‌رک و توانستی ژن ته‌نیا له په‌روه‌رده‌ی مندال و مالداریدا ده‌بینن.

– بۆ به‌ریه‌ره‌کانی له‌گه‌ل نه‌م کولتوره و نه‌نجامه شوومه‌کانی سیاسه‌تی زال له نیران و بۆ به‌هیزترکردنی پینگه و شوینه‌واری ژنان له جوولانه‌وه‌ی نه‌ته‌وه‌یدا، ده‌بێ نیمه خاوه‌نی خۆینده‌وه‌ی خۆمان بین له‌م هه‌لومه‌رجانه و شیکردنه‌وه و بۆچوونی خۆمان هه‌بێ له هۆکاره‌کانی بنده‌ستیمان. بۆ نه‌م مه‌به‌سه‌تته‌ش ده‌بێ نیمه له ره‌وتی به‌ره‌مه‌ینانی زانیاریدا چالاکانه به‌شدار بین. نیمه نه‌گه‌ر بمانه‌وئ گۆرائیک له‌م بارودۆخدا پیک بیت، ده‌بێ بزانی نه‌م بارودۆخه‌ چۆن سه‌ری هه‌لداوه، چۆن سه‌قامگیر بووه، چ کارکردیکی هه‌یه و له‌سه‌ر کام کۆله‌کی فکری، یاسایی و کۆمه‌لایه‌تی راوه‌ستاره. زانیاری، بێ‌لایه‌ن نییه و زانیاری زال زۆر جارانه‌ ده‌سه‌لاتی بالاده‌ست به‌هیزتر ده‌کات و شه‌رعییه‌ت به بنده‌ستی ژنان ده‌دات.

جوولانه‌وه‌ی ژنان و خه‌باتی نه‌ته‌وه‌یی

– بۆ نه‌وه‌ی نیمه بمانه‌وئ دهوریکی سه‌ره‌کیمان له ره‌وتی جوولانه‌وه‌ی نه‌ته‌وه‌یی و ناوه‌روکی نه‌ودا هه‌بیت، ده‌بێ خۆینده‌وه‌ی خۆمان له سیاسه‌ت، له ماف، له ناسیۆنالیزم و له نازادی و یه‌کسانی ژن هه‌بیت. نیمه نابێ نه‌وه فه‌رامۆش بکه‌ین که سیاسه‌ت هه‌ر له‌سه‌ره‌تاوه به ژینده‌ر کراوه. واته بۆچوونی باو له سیاسه‌ت و چالاکی سیاسی، له خه‌باتی نه‌ته‌وه‌یی، چینایه‌تی و له حیزبایه‌تی، بۆچوونیکی پیواسالارانه‌یه. ده‌بێ نه‌مه بگوتوئ که له جوولانه‌وه‌ی کوردیدا، به هه‌موو جیواوزییه‌کاتی ناوخۆیه‌وه، رزگاری جنسی و یه‌کسانی ژن و پیاو هه‌میشه به‌سه‌راوه‌ته‌وه به رزگاری چینایه‌تی یان نه‌ته‌وه‌یی. هه‌ر بۆیه له لایه‌که‌وه پرس‌ی یه‌کسانی جنسی به ده‌گه‌من پرسیکی سه‌ره‌کی و جیدی نه‌م بزوتنه‌وانه بووه. له لایه‌کی دیکه‌شه‌وه، به‌شدار‌ی چالاکانه‌ی ژنان له پیناو نامانه‌کانی نه‌م ریکخراوانه‌دا، هه‌رگیز سه‌نگ و بایه‌خی شیایوی خوی پینه‌دراوه.

– نیمه ده‌بێ نه‌وه‌ش بلێین که نه‌گه‌رچی سه‌روه‌ری نه‌ته‌وه‌یی و گه‌یشتن به نامانه‌ نه‌ته‌وه‌یییه‌کان، به‌شیکن له نامانه‌ سه‌ره‌کییه‌کانی نیمه، به‌لام نابێ نه‌وه له بیری که‌ین که سه‌روه‌ری نه‌ته‌وه‌یی و رزگاری چینایه‌تی، خوی له خۆیدا ده‌سته‌به‌ریک

نین بۆ رزگاری ژنان. هەر بۆیه نېمه دهبن ویستی یهکسانی نیوان ژنان و پیاوان، ناویتهی نهم خهباتانه بکهین و بهم چهشنه ناوه روکیان دیموکراتیکتر بکهین. دیاره نیمه ژنانی کورد له دهرهوهی جوولانهوهی چینایهتی و نهتهوهییدا نهبووین و نین و بۆ نهوهی بتوانین دهوریکی دیارتر و کاریگهترمان ههبیت، دهبنی خومان بههیزتر کهین بۆ نهوهی قسهمان باشتر بروت، دهبیت دسهلاتمان زیاتر کهین. له پیناوی نهم نامانجانهدا، یهکهم ههنگاو و نههرکی سهرهکی، به بروای نیمه، ههولده بۆ خوریکخستن، نزیکبونهوه و هاو فکری و چالاکی هاوبهش و خوپهروهدهکردن له بواری هزر و خویندنهوه.

بۆ پلاتفورمیکی هاوبهش؟

– نیمه ژنانی کورد، له ناوهوه و له دهرهوهی ولات، خاوهنی دهیان و سهدان ریکخراوهی جوراوجورین. بهلام زوربهی ههره زوری نهم ریکخراوانه، خاوهنی ناجیندایهکی روونی یهکسانیخوازی نین یان خود نهم نهچیندایه به پرسی سهرهکی خویان نازانن. به گشتی سهرهبرای بوونی ژمارهیهکی فره زوری کومهله و ریکخراوهی جوراوجوری ژنان، نیمه بۆ گهالهکردن و دارشتنی نهچیندا و پلاتفورمیکی هاوبهش ههولمان نهداوه. نیمه ژنانی کورد، گروپیکی یهکدهست و یهکویست نین و خاوهنی پینشینهی جیاوازی سیاسی، کومهلایهتی، نابووری، نایینی و چینایهتین و ههر بۆیهش خاوهنی بهرژهوهندی، ویست، خولیا و داخوازی جیاوازی.

– به کورتی، نیمه پیویستیمان به پلاتفورمیکی هاوبهشه. پلاتفورمیک که نیمه بتوانین سهرهبرای ههموو جیاوازییهکانمان، له دهوری کۆ بینهوه و کومهلن ویست و داخوازی هاوبهشی خوماتی تیدا ببیننهوه. پلاتفورمیک که بتوانی دهسپیکیک بیت بۆ کۆکردنهوهی هیزهکانمان و بۆ جیگیرکردنی نهچینداکانمان له رۆژهقی جوولانهوهی چینایهتی و نهتهوهییدا. دیاره نهم پلاتفورمه هاوبهشه، له ناوه روکدا شتیکی نوینی نییه و ههنگری ههمان خهون، نارزو و ویسته که نیمه له ژووری جیاواز و له قوناخی جیاواز و له ناو قهوارهی جیاوازیدا خهباتمان بۆ کردوه و ههولمان بۆ وهدییهتی داوه.

– بۆ نهم مههسته و له پیناوی نهو گۆرانکاریانهدا، نیمه روومان له ههمووی نیوه ژنانی رۆژهلاتی کوردستانه؛ نیوه که نا به ستم و بندهستی دهلین؛ نیوه که خهونی کومهلگایهکی دادپهروه، یهکسان و دوور له زهبروزهنگ و دوور له ههلاوردن دهبینن. نیمه روومان له نیوه پیاوانی کورده که نهم کیشهیه به کیشهی کومهلگا و خوتان دهزانن و له پیناوی گۆرانیدا نامادهن له گهله نیمهدا خهباتی بۆ بکهن.

خاله گشتیهکانی پلاتفورمیکی هاوبهش

پلاتفورمیکی هاوبهش بۆ نهوهی بتوانی سهکویهک بیت بۆ هاوکاری لایهنه جیاوازهکان، دهبن پلاتفورمیکی گشتی بیت که کومهلنی خالی هاوبهش بگریتهوه خوی. نیمه ژنانی کوردی رۆژهلاتی کوردستان چمان دهوئ؟ له سهس کام خال دهتوانین، سهرهبرای جیاوازی سیاسی و فکریمان یهک بگرین؟

– به بروای نیمه ناوه روکی ریکهوتننامهی نهتهوه یهکگرتوهکان بۆ لهناوبردنی ههموو جوره ههلاوردن له دژی ژنان - CEDAW - (یهسندکراوی نهتهوه یهکگرتوهکان له سالی 1979) دهتوانی سهسشار، چاوهگ و دهسپیکیکی شیواو بیت بۆ ساغبونهوه لهسهس مافه سهرهکییهکانی ژنان و پلاتفورمیکی هاوبهش. ههلاوردنی جنسی به گویرهی نهم ریکهوتننامهیه، بریتیه له ههموو چهشنه ههلاوردنیک له بوارهکانی سیاسی، یاسایی، نابووری، کومهلایهتی، کولتوری، مهدهنی (شارومهندی)، که لهسهس بنهمای جنسیهت بیت. دیاره نهم ریکهوتننامهیه زور خالی جیاواز دهگریته بهر که لهوان ههندیکیان رهنگین به هوی بارودۆخی تاییهتی کوردستان و جوولانهوهی ژنانی نهم بهشه، گرینگی زیاتریان ههبیت و بهجیگهیانندیان خیرایی پتری بوئ. به بروای نیمه نهوه خوی بهسپیکیکی باشه بۆ یاس و گفتوگۆیهکی ههمه لایهنه لهسهس شیوهی خهبات، پیداوایستهیهکانی نیمرووی جوولانهوهی ژنان و ههروهها ساغبونهوه لهسهس هیلیکی گشتی که نیمهی ژنانی رۆژهلاتی کوردستان دهتوانی بهیهکوه گری بدات.

خالهکانی نهم ریکهوتننامهیه به گشتی لهسهس بنهمای تیگهیشتن و روانینیکی دیموکراتیانه به کومهلگه دارشتراره. نیمه دهکری خاله سهرهکییهکانی نهم ریکهوتننامهیه به گویرهی بارودۆخی کوردستانی رۆژهلات بهم چهشنه له چهند بواری گشتیدا کوبهند بکهین:

بواری سیاسی

– ژن و پیاو دهبیت مافی یهکسانیان بۆ ههلبژاردن و خۆکاندید کردن ههبیت و ههموو چهشنه جیاکاریهک بۆ پیشگرتن له بهشداری نهوان له دسهلاتی سیاسیدا ههلبگریت. واته ژنان و پیاوان دهشی بتوانن وهک یهک له پرسوی دارشتنی چوارچیوهی سیاسی کومهلگه و دسهلاتی سیاسی و ههروهها له ناست بهریوهبهری و بهجیگهیانندی بریارهکاندا، بهشدار بن. بۆ چاودیری بهریوهچوونی نهم مههستههش پینشیاردهکهین که دهزگایهکی یاسایی سهسبهخۆ پیک بیت که نههرکی ههلهسهنگاندن و بهدواداچوونهوهی ههولنهکانی پیک هینان و پاراستنی یهکسانی ژن و پیاو له ههموو دهزگاکانی حکومهتیدا به نهستو بگریت.

بواری یاسایی

- دهبیت ژن و پیاو له بهرامبهر یاسادا یهکسان بن و ههموو چهشنه ههلاواردنیک بهدواداچوونهوه و سزای یاسایی ههبیت. لهم بوارهدا، له لایهکهوه دهبیت ههموو یاساکانی دژی ژن وهک یاسای میرات، شایدی دان، دیه و خوینبایی، حیجابی نیجباری و هتد بنبر بکریت و له لایهکی دیکهشهوه، بۆ بنبر کردنی رهفتاره کولتوریهکانی دژی ژنان، پالپشتی یاسایی ساز بکریت. بۆ وینه بهدواداچوونهوه و سزا دان ههبیت بۆ خهتهنه ی ژنان یان توندو تیژی له ژیر پاساوی پاراستنی ناموس و شهرف و هتد.
- له بواری "یاسای خیزان" دا ههر بهم شیوهیه دهبیت بۆ دابینکردنی بهرا بهری ژن و پیاو، یاساکانی دژی ژن بنبر بکرین و به پنی یاسا، ژن و پیاو مافی یهکسانیان بیت له ههموو بوارهکانی وهک مافی نازادی ههلبژاردنی هاوسهر، مافی جیابوونهوهی نازادانه، دابهشکردنی یهکسانی داریی خیزان پاش جیابوونهوه، مافی یهکسانی سهپر پهرشتی مندال و هتد. هاوکات دهبیت پالپشتی یاسایی ههبیت بۆ بنبر کردنی رفتاری کۆمه لایهتی که مافهکانی ژن له خیزاندا پینشیل دهکات، لهوان: قهدهغه کردنی فرهژنی، ژن به ژنه، بهرخویندان، هاوسهرگیری له ژیر تهمنه نی ههژده و هتد.

بواری نابووریدا

- بۆ بنبرکردنی ستهمی جنسی، دهبیت نیمکاناتی کاریی یهکسان بۆ ژن و پیاو له بازاری کاردا دابین بکریت و پیش به ههموو چهشنه ههلاواردنیک بگردریت که ژنان لهم بوارهدا رووبهرووی دهبنهوه.
- ههروهها ناسانکاری بکریت بۆ نهوهی ژنان به مهرجی یهکسان بهشداری بازاری کار بن. نموونهی نهو دهتوانی بریتی بیت له: دانانی باخچهی مندالان بۆ دایکانیک که له ناو بازاری کاردان، دابین کردن و له بهرچاوگرتنی تاییه تهمنه ندیبیهکانی ژنان وهک دوگیان بوون و شیردان به گویره ی ریکهوتننامه نیونه تهوه ییهکان.

بواری کۆمه لایهتی

- بۆ بهرهنگار بوونهوه لهگه ل کولتوری کۆمه لگه ی پیاوسالار و دابین کردنی یهکسانی جنسی له کۆمه لگه دا، جیا لهو نالوگۆره یاساییانه ی له سهروهه ناماژه ی پیکرا، ده بی ههولنی بهردهوام بدریت بۆ "راهینان" ی کۆمه لگه و کارتیکه ری له سهر داب و نه ریتی باو.
- به شیکه ی زۆری رهفتاری دژیه ژن که له کۆمه لگه دا راسته وخۆ و ناراسته وخۆ په سه ندران، ده گه رینه وه سه ر مافی ژن له سهر جهسته ی خۆی، که ههر وهک پیشتر ناماژه ی پیکرا، ناویته ی هیمما، تیروانین، رهفتار و دامه زراوهکانی کۆمه لگه ن و به رهنگار بوونه وه یان پیویستی به دارشتنی پلانیکی درێژخایه ن و نالوگۆری به نه رته ی و پالپشتی یاسایی هه یه که ده بی ههموو خانهکانی ژنیانی روژانه بگریته وه.

بواری پهروهده

بۆ لابرندی ههموو چهشنه ههلاواردنیکه ی جنسی دهبیت ههولنی به نه رته ی بدریت بۆ گوژرانی نهو سیستیمه که بیری پیاوسالاری به سه ریدا زاله و بهردهوام له ریگای پهروهده وه به رههم دیته وه. نه م گوژرانه ههم ناوه روک و ههمی فورم، و شیوه ی خویندن، شوینی خویندن، توانست و تیگه یشتنی ماموستاکان و هتد دهگریته وه.

بواری نه ته وه بی

- نه گه رچی وهک پیشتر ناماژه ی پیکرا، سهروه ری نه ته وه بی له خۆیدا دهسته به ری مافی یهکسانی جنسی ناکات، به لām به بروای نیمه خه بات له دژی بندهستی ژنانی کورد ناکریت له خه بات بۆ رزگاری له ژیر بندهستی نه ته وه بی جیابکریته وه. هه ربویه خه باتی نیمه ده بی بۆ وه دیهنانی سیستیمیکه ی سیاسی بیت که باوه ری به ناوه روکی نه م ریکه وتننامه یه بیت و بتوانی بۆ وه دیهاتنی چالاکانه تییکۆش. حکومه تیکه ی دیمۆکراتیک و سیکوله ر له سه ر به مای جو دایی دین له ده ولت و هه لبژاردنیکه ی نازاد که مافی سهروه ری نه ته وه بی دهسته به ر بکات، پینشمه رچیکه بۆ به دیهنانی یهکسانی مافی ژن و پیاو.

ریکخراوه ی مافی ژنی کورد - مافی مروّف

به کورته ی، لهوانه یه پینشیار و بۆچوونهکانی نیمه و نیوه بۆ چاره سه ری نهو گرفتانه ی که ههموومان دانی پینداده نیین، جیاواژ بن، به لām پیمان وایه یه گرتن له سه ر چه ن خالی سه ره کی له چوارچیه ی پلاتفورمیکه ی هاویه ش ههنگاویکی پیویسته و بهم شیوه بانگه شه ی به شداری ههموو لایهک دهکین .